

י. בר-לב

„דרכי הסלנג“

תאבי סקרנות לדעת אותו ולעקוב אחרי הליכוי שאנו עצמנו יוצרים אותו. מאין הוא בא ולאן הוא הולך. למה היספעתו הקצרה ומרשימה מיד נעלמת, ולעמים מלים אחרות משלו דוקא נשארות, נכ" נסות לשפה התקנית ומוצאות את מקומן הקבוע. מהם הגורמים הרגשיים או היחסיים החברתיים היוצרים דוקא ביטוי זה ולא אחר. והיינו אפילו מעזים לשאול האם היה שפה מעין זו בתקופות קדומות בשפתנו, ואולי אותם ביטויים ארכאיים כמו: „אבד עליו כלח“, או „בולמוס של רעב“ הם צורות קטנות של סלנג שנשארו בשפתנו? סקרנותנו נמשכת גם לדעת את מילון הסלנג של כל שכבה או קבוצה חברתית כמו: צבא, נהגים, ילדים, קיבוץ. ואפילו מגעת אל המשורר והסופר אשר גם בו פועל תהליך מעין זה של הסלנג.

והוא מציא משהקים כמו דים מדיסה (אלהרמן) או חכיונות מלחכות (ירעי-אלי).

שאלות רבות לנו אך לא לכולם קיבלנו תשובה בספרו של מר ספן. מר ספן התרכז אך ורק בשטח הלשוני-מחקרי של הסלנג, ואילו תפקידו מבחינה חברתית, פסיכולוגית ואפילו תולדתית-הסטורית אינו מואר כאן. הוא מתייחד בעיקר ב"הופעות צורניות ומשמעותיות בסלנג, הופעות שהן כלליות לו בכל שפה שהיא, רק הדוגמאות הן כמובן בעברית. כמו כן בעוד הסלנג הוא פופולרי הרי הספר הן בו אינו גולש לפופולריות זו, והן ספר מדעי-עיוני הכתוב בסגנון מדעי היינו: שימוש במונחים מדעיים ספציפיים לחקר הלשון מתוך הנחה שהקוראים מ"כירים זאת ואין צורך להסבירם. בהערתו שולח המחבר אותנו למקורות של כתבי עת וספרים שקורא רגיל לא שמע אודותם ולא יודע במה עסקינו. כך ש"ספר זה אינו יוצא לשכבות רחבות ומנ"סה להסביר להן על מהות לשון זו, אלא פרי עיון ומחקר המכוון לאנשים בעלי ידע וגישה לחקר הלשון. ובכך עיקר יחודו וחשיבותו. פותח הוא בזה שערם לאלה שיבוא לחרוש ולשדד בשדה זה. מתור הוא לפנייהם דרך ומציין תמורות האגרון שמוסיף המחבר בסוף הספר הוא מוגבל רק למילים לועזיות, למילים שהופיעו בדוגמאות בטכסט, וכן שמו"פרטיים — וחבל חבל שלא הביא המוצ"בר ולו רק מכלול קטן של מילים, או אפילו מילים אפיוניות לקבוצות חברתיות מסוימות. אבל אחרי הכל ספר זה הוא ראשוני בתחום זה ועלינו להודות ולברך עליו. נקוה רק שהספרות הבאה בתחום זה תשלם את היריעה ותרחיבה.

בשבועות אלה יצא לאור ספר שניתן לראותו כראשון בסוגו בתולדות המחקר בלשון העברית. הספר עוסק באותה שפה „אורחת-פורחת“, כפי שמכנה אותה כך פרטרידג', חוקר הלשון הניו-זילנדי — שפת הסלנג. שפה זו שהיא „קלילה, חופשית ולענין“ מתגלגלת בלשונותיהם של כולם, היא אינה מפלה בין שכבות נמוכות ובין בני החברה הגבוהה, כולם נהגים לגלגל בה. גם השפה העברית עם התפתחותה, החלה באופן טבעי ליצור את הסלנג או כפי שמכנים אותה המילונים העבריים — ענה. ואמנם פריחת הסלנג היא סימן היכר של עפה חיה ותוססת. כבר בשנת 1933 אנו פוגשים במאמרו של ד. פרסקי הדן בנושא הסלנג ב„ניצני עברית עממית“, ולאחריו בשנת 1937 כותב אמציה ברלס על הסלנג ב-שפת ילדינו. ואילו עתה מונח לפנינו ספר — ספרו של רפאל ספן הדן לראשונה בצורה מורחבת ב„דרכי הסלנג“ (הוצאת ספרים „קרית ספר“, ירושלים) היינו: בתופעות משמעות ו-צורה בעברית התת-תקנית.

המחבר מנסה לעמוד בספרו על מהותה של שפה-לא-שפה זו, מהי החוקיות שלה, מהן השינויים הנוצרים במילים ובביטויים שלה. שינויי צורה ומשמעות. כידוע אין שפת הסלנג יוצרת בדרך כלל מילים חדשות, אלא מייחדת משמעות חדשה למילים שבשפה התקנית (הנורמלית). כמו „דברים טובים“ בשפת התקנים הם דברים הנעימים לנו, ואילו בסלנג הם המשמעות החדשה — מחמקים. „פנס“ למשל בסלנג הוא חבורה, או „לנפנץ“ בסלנג פרושו לסלק, לגרש. אבל הסלנג לא רק משנה משמעות אלא גם נוגע ומשנה את הצורה של המילה. את ה"מטושטש" הוא הופך ל„טושטוש“. נ"שיקה ל„נשיק" גבר — ל„גברבר". הוא מוסיף את ה"ניק, למושבניק, כלוכניק, תרבותניק. הוא גם משאיל מילים רבות מהלועזית ומלביש אותם בלבושים עבריים כמו: „פינשתי" — גמרת, מאנג-לית — finish פנטו — מפנטויה; כף, התכייפות, כייפתי. רב הוא דמיונו של הסלנג המשחק בשפה ובמילותיה כ"בתוך שלו, הוא מאריך מילים ומקצרן כמו: דג — דגנרט, פלג — פלגמא. מגזים כמו: הייתי מפסוט עד הגג; משי-תעשע בהומור כמו: „חכם כמו חור של ביגלה". מדמה דימויים ומצייר ציורים כמו: בשו"טרי — כנוי לטירון. שו-מע צלילים ויוצר מהט מילים כמו: הש-תקטק — פהד מאד.

רבות הן דרכי הסלנג וכולנו המדב"רים בו אם בידע או שלא בידע, ממש